

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук

Мартинчук Олени Валеріївни

на дисертаційну роботу Шевченка Володимира Миколайовича

«Розвиток системи спеціальної освіти в Україні та Польщі

(XIX – початок XXI століття)»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук

за спеціальністю 13.00.03 – корекційна педагогіка

Демократичні перетворення в Україні, які розпочалися після проголошення незалежності, пов'язані з відродженням національної ідентичності та входженням нашої країни до Європейської спільноти. Вони призвели до зміни ідеологічного, морально-ціннісного та соціально-економічного устрою суспільства, зумовили кардинальні зрушення в освітньому просторі, що позитивно вплинуло на процеси модернізації освітньої системи. Проте, пошук власних шляхів розвитку освіти в умовах активізації глобалізаційних впливів є процесом складним і суперечливим.

Наразі Україна ідентифікує себе, насамперед, як європейська держава. Це визначено її історичним минулим, географічним становищем, її належністю до культурних традицій європейської цивілізації, демографічним складом населення, можливостями економічних зв'язків з країнами Європи. Але Україна стикається з труднощами, що впливають з її невизначеного стану держави, яка поступово виходить зі сфери євразійських впливів, але яка ще не увійшла повноцінним членом у коло європейських країн.

Відтак, актуальність порівняльно-педагогічних досліджень, що мають на меті виявлення тенденцій розвитку освіти в Україні та інших європейських країнах, форм і способів взаємозбагачення національних педагогічних систем, не викликають жодних сумнівів.

Реформування і модернізація освіти, які відбуваються наразі в умовах суспільних трансформацій – руху України до ЄС, вимагають її відповідності європейському освітньому простору, цивілізаційним викликам, одним з яких є

забезпечення доступу до загальноосвітнього простору і якісної освіти дітям з обмеженими можливостями життєдіяльності. Відомо, що освіта як найбільш масовий соціальний інститут, як соціальне і культурне явище є незмінним атрибутом людства і невід'ємним його супутником у поступальному русі еволюційного розвитку. У цьому аспекті надзвичайно актуального значення для розвитку суспільства набуває осмислення феноменів систем спеціальної освіти в Україні та Польщі, розуміння тенденцій розвитку цих педагогічних систем, внутрішніх суперечностей і механізмів прогресу, зважаючи на те, що Україна і Польща мають тісні політичні, культурно-історичні та соціальні зв'язки.

Зазначене актуалізує вивчення вітчизняної та польської історико-педагогічної спадщини та сучасних практик спеціальної освіти як у теоретико-методологічному, так і в історичному та порівняльному аспектах. В умовах європейської інтеграції України особливої уваги набуває вивчення педагогічних ідей Польщі, переосмислення та застосування їх відповідно до вітчизняних реалій. Безперечно, це сприятиме розумінню подальших кроків щодо модернізації спеціальної освіти в Україні.

З огляду на це, дисертаційне дослідження Шевченка Володимира Миколайовича – це наукова розвідка, у якій, завдяки аналітичному вивченню національних систем спеціальної освіти України та Польщі (XIX – початок XXI століття) обґрунтовано концептуальні засади, визначено організаційні умови реформування вітчизняної системи спеціальної освіти з урахуванням прогресивного досвіду Польщі.

Аналіз основного змісту роботи дає підстави стверджувати: дисертація належним чином структурована, чітко сформульовано науково-категоріальний апарат: мету, завдання, об'єкт, предмет, теоретико-методологічну основу дослідження.

Сформульована мета дослідження повністю узгоджується з найважливішими питаннями спеціальної освіти, а саме: розробленням стратегічних орієнтирів, концептуальних ідей та організаційних умов удосконалення вітчизняної системи спеціальної освіти, що позитивно вплине на її реформування та модернізацію.

У теоретичному плані В.М. Шевченком проаналізовано розвиток системи спеціальної освіти в Україні та Польщі протягом понад двох століть, здійснено дослідження розвитку навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами на різних етапах політичного, суспільно-економічного та культурного розвитку двох країн. На основі порівняльного аналізу генезису вітчизняної та польської системи спеціальної освіти створено науково виважене проектування подальшого розвитку національної системи спеціальної освіти та спеціальних закладів, окреслено нові можливості вдосконалення, переформатування, розширення її структури та функцій.

У дослідженні проаналізовано чинники, які в різний період та на різних етапах впливали на розвиток освіти дітей з особливими освітніми потребами; визначено перспективні шляхи розвитку вітчизняної системи спеціальної освіти. Це забезпечило різноаспектне вивчення цього процесу та знайшло відображення у загальній концептуальній моделі дослідження.

На основі комплексу теоретичних та методологічних положень дисертантом побудовано концепцію дослідження; виокремлено, науково обґрунтувати хронологічні етапи розвитку систем спеціальної освіти в Україні та Польщі у XIX – на початку XXI століття, в основу яких покладено зміни суспільно-політичного ладу в Україні та Польщі, що уможлилювали економічні, культурні, духовні зміни у суспільстві та ставленні до дітей з особливими освітніми потребами. Це дало змогу побудувати логіко-структурну модель історико-педагогічного дослідження у контексті кожного з етапів.

Достовірність та обґрунтованість одержаних автором результатів забезпечуються використанням фундаментальних та сучасних наукових підходів та методів, серед яких: філософські концепції українських та польських вчених щодо трансформування освітніх систем; концептуальні положення методології сучасної історико-педагогічної науки, в яких формуються засади розуміння сутності педагогічних явищ, методи наукового пізнання; методологічні положення порівняльної педагогіки, що передбачають дослідження розвитку освітнього феномену в широкому контексті політичних, економічних, соціальних, культурних чинників у взаємозв'язку та

взаємозалежності регіональних та національних тенденцій, наднаціональних детермінант глобалізаційного простору; загальнопедагогічні підходи до аналізу і висвітлення сучасних реформаторських процесів у галузі освіти, зокрема і спеціальної.

У практичному значенні дисертаційне дослідження є значущим у контексті реформування і осучаснення системи освіти для дітей з особливими освітніми потребами в Україні. Заслужують на особливу увагу розроблені дисертантом концептуальні засади та організаційні умови удосконалення вітчизняної системи спеціальної освіти; особливості та суперечності розвитку систем спеціальної освіти в Україні й Польщі, що визначалися, насамперед, політичними, соціально-економічними і педагогічними чинниками; періоди розвитку спеціальної освіти двох країн та специфіка кожного етапу (суть, характерні особливості, наступність і взаємозалежність між ними); періодизація розвитку вітчизняної та польської систем спеціальної освіти в означений хронологічний період з урахуванням суспільно-економічних, політичних, культурних та педагогічних детермінант; теоретичні основи, процесуальні характеристики та результати ефективного запровадження освітніх реформ у Польщі.

Розроблені здобувачем матеріали дисертаційного дослідження сприятимуть розв'язанню наукових і практичних завдань формування національної освітньої політики, реформуванню системи спеціальної освіти в Україні; подальшому вдосконаленню системи освіти для дітей з особливими освітніми потребами в умовах глобалізаційних впливів. Отриманий фактологічний матеріал, основні положення і висновки сприятимуть збагаченню історико-педагогічних знань зі спеціальної освіти України та Польщі.

На наш розсуд, найцікавішими у теоретичному й практичному аспектах є такі результати дисертаційного дослідження, як:

- 1) визначені здобувачем особливості та суперечності розвитку систем спеціальної освіти в Україні й Польщі, що визначалися, насамперед, політичними, соціально-економічними і педагогічними чинниками;

- 2). розроблені етапи розвитку вітчизняної та польської системи спеціальної освіти в означений хронологічний період з урахуванням суспільно-економічних, політичних, культурних та педагогічних детермінант;
- 3) виокремлені теоретичні основи, процесуальні характеристики та результати ефективного запровадження освітніх реформ в Польщі.

Особливий інтерес становить представлення у дослідженні понятійно-категоріального апарату галузі знань, що досліджує проблеми навчання, виховання, розвитку і соціалізації осіб з обмеженнями життєдіяльності, зокрема використання терміну «спеціальна педагогіка» у науковому тезаурусі Польщі з 1921 р., коли за ініціативи Марії Гжегожевської у Варшаві була створена Державна семінарія спеціальної педагогіки (наразі Академія спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської), до теперішнього часу, зберігаючи цей термін навіть у повоєнні роки, коли Польща була сателітом СРСР.

Заслуговує на особливу увагу те, що результати дослідження В.М. Шевченка можуть стати основою для подальших наукових розвідок порівняльного характеру в напрямку подальшого розгляду освіти дітей з особливими освітніми потребами в Україні як суспільного феномену. Зокрема, цікавими та корисними є дослідження дисертанта щодо внутрішніх чинників якості спеціальної освіти на сучасному етапі розбудови системи освіти в Польщі, серед яких виокремлено кадровий потенціал і започаткування підготовки фахівців зі спеціальної педагогіки для роботи в загальноосвітньому просторі.

Загальні висновки відображають отримані результати, відповідають меті, поставленим завданням та науковій новизні роботи. *Автореферат* дисертації адекватно відображає зміст і результати дослідження.

Поряд з загальною позитивною оцінкою дисертаційної роботи хотілося б висловити певні зауваження та побажання:

1. Попри ґрунтовний теоретичний аналіз досліджуваної проблеми, нам видається недостатньо розкритим взаємозв'язок української та польської системи спеціальної освіти впродовж досліджуваного

періоду та їхній розвиток з погляду цивілізаційного підходу до розуміння історичного процесу.

2. Дослідження територіально охоплює Україну та Польщу в різні часові періоди, але в роботі не визначено територіальні межі кожної країни на різних етапах розвитку.
3. У науковій роботі обґрунтовано та розроблено «концептуальне ядро» дослідження, основу якого склали зовнішні та внутрішні чинники освіти, проте не достатньо представлено опис дизайну дослідження, згідно з яким дослідник мав змогу отримати кількісні показники з метою оцінки стану сформованості системи спеціальної освіти на кожному етапі історичного розвитку, та не зазначено, які статистичні методи обробки даних використовувались у процесі аналізу інформації.
4. У роботі мають місце окремі змістові, стилістичні та технічні недоліки, а також неточності в оформленні.

Побажання: Зважаючи на методологічний характер роботи варто було б:

- проаналізувати і висвітлити вплив різних філософських течій на розвиток спеціальної освіти у Польщі та Україні у виділені здобувачем хронологічні періоди,
- здійснити аналіз національної сучасної системи спеціальної освіти з освітологічного підходу,
- висвітлити особливості парадигмального характеру розвитку спеціальної педагогіки на сучасному етапі розвитку національних систем освіти, які стають вільнішими у виборі засобів теоретичної презентації педагогічної реальності.

Утім, висловлені зауваження загалом не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи Володимира Миколайовича Шевченка.

Дисертаційне дослідження «Розвиток системи спеціальної освіти в Україні та Польщі (XIX – початок XXI століття)» є цілісною, завершеною, самостійною, теоретично і практично значущою роботою. За актуальністю теми, методичним рівнем, новизною отриманих результатів, теоретичного і

практичного значення дисертація відповідає вимогам «Порядку про присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старший науковий співробітник», затвердженого Кабінетом міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 щодо докторських дисертацій, а її автор, Шевченко Володимир Миколайович, заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.03 – корекційна педагогіка.

Дата

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри

спеціальної та інклюзивної освіти

Інституту людини

Київського національного

університету імені Бориса Грінченка

О.В. Мартинчук

